

Jogi szakfordítások pedagógiai/kutatási célú értékelése: egy értékelési rendszer kidolgozásának dilemmái és tapasztalatai

**BME TFK ŐSZI KONFERENCIA 2017.
SZEPTEMBER 29-30.**

Balogh Dorka (PPKE JÁK) – Lesznyák Márta (SZTE BTK)

A kutatás

A kutatás első szakasza (2015):

Jogi szakfordítás projekt munkában
különböző hallgatói populációval:

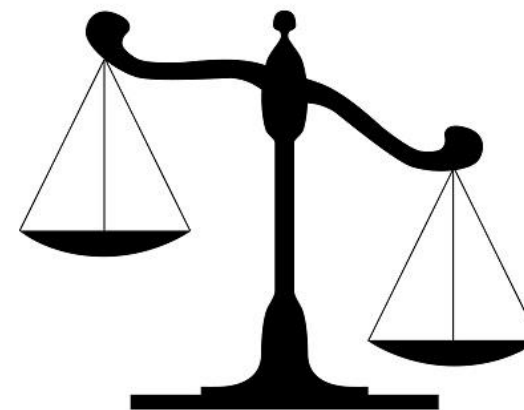
SZTE – PPKE JÁK

a projekt munkával kapcsolatos empirikus
kutatás

Második szakasz:

A kétféle populáció projekt munkában elkészített
jogi szakfordításainak összevetése speciális
hibatipológia alapján:

**GLOBALIS ÉRTÉKELÉS és
ANALITIKUS ÉRTÉKELÉS**

A kutatás értékeléssel kapcsolatos céljai

- ❑ Az értékeléssel kapcsolatos tapasztalatok feldolgozása
- ❑ Az eredményekből (a hibák jellegéből kiindulva) módszertani következtetések levonása
- ❑ Hosszú távú cél: a tapasztalatok beépítése az óratervekbe és a tanmenetbe (a jogi szakfordítás oktatásának hatékonysága céljából)

Az értékeléssel kapcsolatos kutatási kérdések

- ❑ Mekkora (számszerűsíthető) értékelők közötti egyezés figyelhető meg globális és analitikus értékelés során?
- ❑ Milyen egyezések és eltérések figyelhetők meg, ha két különböző értékelő értékeli ugyanannak a hallgatónak ugyanazt a fordítását?

A jogászok és bölcsészek összehasonlítására vonatkozó hipotézisek

- A jogászok és a bölcsészek által készített jogi szakfordítások globális minősége eltérő lesz.
- A szaktudás és a szakmai tapasztalat a jogászok számára előnyt, míg ezek hiánya a bölcsészek számára hátrányt jelent a jogi szakfordításban.
- Az analitikus hibaelemzés során eltérő lesz az egyes hibatípusok aránya a jogászoknál és a bölcsészeknél.

Globális hibatipológia

A GLOBÁLIS értékeléshez a Kiraly (1995: 83) által kidolgozott öt-pontos skálát használtuk:

minősítés	a minősítés leírása
1	Minden szempontból elfogadhatatlan fordítás.
2	Gyenge fordítás.
3	Részben elfogadható fordítás. Sok benne a hiba és további javítások szükségesek ahhoz, hogy a megbízónak átadható legyen.
4	Alapjában jó fordítás. Találhatók benne kisebb hibák, de ezek könnyen kijavíthatóak.
5	Nagyon jó fordítás. A célnyelvi normáknak minden tekintetben megfelel és híven tükrözi a forrásnyelvi szöveg funkcióját.

Analitikus hibatipológia

HIBA TÍPUSA	NYELVI SZINT	A HIBA LEÍRÁSA	PÉLDÁK
ortográfia és elrendezés	X	A szöveg általános megjelenésével és formátumával kapcsolatos hibák, valamint helyesírási és központoszási hibák	
nyelvhelyesség	morfológia, szintaktika	A morféimák (toldalékok, ragok, jelek, képzők) helytelen használata és egyeztetése, vonatkozó névm., helytelen szórend)	minden harmadik felek, aki, ami
a nem jogi terminológia helytelen használata	szemantika A	A jogi szövegben foglalt tárgykör (építésügy) terminológiájának helytelen használata	havi helyzetjelentés (előrehaladási)
a jogi terminológia helytelen használata	szemantika B	A jogi terminológia helytelen használata	kártérítés (vállalkozói díj), fejezet (cikk)
a jogi regiszter és a műfaji sajátosságok helytelen használata	pragmatika A	Az adott jogi műfaj (szerződés) sajátosságaira jellemző kifejezések, fordulatok és kollokációk helytelen használata Pl. előbb említettek, felek újra elismerik	felek fordítva is felelősek (kölcsonösen)
a köznyelvi (nem jogi) regiszter helytelen használata	pragmatika B	A jogi regiszteren kívül eső, az általános nyelvre jellemző kifejezések, fordulatok és kollokációk helytelen használata	direkt módon vagy alvállalkozón keresztül
információtartalom sérülése	X	A szöveg információtartalmának torzulása az eddig felsorolt hibajelenségektől eltérő okok miatt (pl. értelmetlen mondat, információ indokolatlan kihagyása vagy hozzáadása, a szöveg kohéziójával és koherenciájával kapcsolatos problémák)	

Jogi regiszterhasználati hibák -további példák:

- azon tény befolyásolása nélkül
- felek közvetlenül lesznek felelősek
- a szóban forgó negyedik pont
- a szerződés kimondja
- fordítva is felelősek a másik felé
- okiratban kifejtett kötelezettségek
- minden joga megvan arra, ...
- ki lesz fizetve...
- bármilyen megszegés esetén

A kutatás módszerei és eszközei

- A minta:
  - 5 jogász csoport fordítása (teljes populáció)
  - 5 bölcsész csoport fordítása (oktató választ – csoport összetétel alapján, vegyes kompetencia)
- Teljes szöveg 16 oldal
- Ebből kb. 1,5 oldal (két teljes pont) – szöveg 10%-a (minőségbiztosítás)
- A tíz kiválasztott fordítást független személy összekeverte, beszámozta – azonosítás excel fájlban elmentve

Navigation: << jogi ford >> projekt > javítások > szövegek > szövegek

Search: Keresés: szövegek

Actions: Rendezés, Felvétel könyvtárba, Megosztás ezzel, Írás, Új mappa

Név	Módosít
1	2017.01
2	2017.01
3	2017.01
4	2017.01
5	2017.01
6	2017.01
7	2017.01
8	2017.01
9	2017.01
10	2017.01

10 elem

Jelöljön ki egy fájlt a b

Az értékelés előkészítése

Cél: értékelők közötti egyezés biztosítása, szempontok közelítése

1. A szöveg egy másik pontjának globális és analitikus értékelése (külön-külön)
2. Az értékelés egyeztetése (Skype beszélgetés) – kategóriák tisztázása, bővítése
3. A kutatás mintájában szereplő egyik fordítás globális és analitikus értékelése – most már a kiválasztott szövegrészen
4. Az értékelés egyeztetése (Skype beszélgetés) – további egyértelműsítés; helyenként egyértelmű helyes megoldások (pl. terminusok) meghatározása

Színkódolt javítások

és ezen okból semmilyen esetben sem kerülheti el a felelősségre vonást bármilyen megszegés esetén, akkor sem, ha ..... azt olyan alanyok tették, vagy azok magatartása okozta, akiknek tevékenységei és szolgáltatásai jelen szerződésben foglaltak. Hasonlóképpen, abban az esetben, ha, HOTEL RESORT harmadik felek szolgáltatásaira támaszkodik, említett harmadik feleknek nem lehetnek semmilyen követeléseik DOLCE VITA-val szemben, ugyanis előzőleg megállapításra került, hogy egyedül HOTEL RESORT-nak vannak kötelezései irányukban, és HOTEL RESORT nem jogosult kötelezettségeket előírni DOLCE VITA nevében, és képviselésében.

A Felek újra elismerik, hogy jelen, rájuk nézve már kötelező érvényű keretmegállapodás speciális okiratokban kerül kiállításra, melyek kiegészítő funkciót is ellátnak a projekt részleteinek meghatározásában, ami több fázisban kivitelezhető, figyelembe véve a teljesítési idők gyorsításának igényét és a tervek hozzáférhetőségét.

Függetlenül az alany kijelölésétől, aki végrehajtja a jelen szerződésben foglaltakat, a Felek közvetlen felelősséget vállalnak minden kötelezettségükért, amelyek jelen okiratban és az ezután következő kivitelezési szerződésekben foglaltak, valamint kölcsönös felelősséget vállalnak a másik Féllel szemben, minden harmadik felek által okozott kárért, ha ezek a károk közvetlenül nekik tulajdoníthatóak.

szolgáltatásai jelen szerződésben foglaltak. Hasonlóképpen, abban az esetben, ha HOTEL RESORT harmadik felek szolgáltatásaira támaszkodik, említett harmadik feleknek nem lehetnek semmilyen követeléseik DOLCE VITA-val szemben, ugyanis előzőleg megállapításra került, hogy egyedül HOTEL RESORT-nak vannak kötelezései irányukban, és HOTEL RESORT nem jogosult kötelezettségeket előírni DOLCE VITA nevében.

én ezt pontosabban fogalmaznám, vagy előrébb venném a mondatban

A Felek újra elismerik, hogy jelen, rájuk nézve már kötelező érvényű keretmegállapodás speciális okiratokban kerül kiállításra, melyek kiegészítő funkciót is ellátnak a projekt részleteinek meghatározásában, ami több fázisban kivitelezhető, figyelembe véve a teljesítési idők gyorsításának igényét és a tervek hozzáférhetőségét.

szöveg megfogalmazás miatt jelentésmódosulás

szöveg az egész tagmondat elcsúszott. Érdekes, hogy a Marcó változatában jó ez a kitéjés, mert

Függetlenül az alany kijelölésétől, aki végrehajtja a jelen szerződésben foglaltakat, a Felek közvetlen felelősséget vállalnak minden kötelezettségükért, amelyek jelen okiratban és az ezután következő kivitelezési szerződésekben foglaltak, valamint kölcsönös felelősséget vállalnak a másik Féllel szemben minden harmadik felek által okozott kárért, ha ezek a károk közvetlenül nekik tulajdoníthatóak.

Az értékelés módszere

- Értékelés: sorrendben
- Globális értékelés: javítás közben (spontán)

Értékelők közötti egyezés

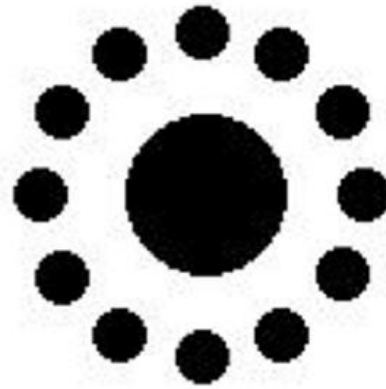
- Globális értékelés
- Spearman rho = 0,86 ($p < 0,01$)
- Igen magas értékelők közötti egyezés!

Ford. sorszám	Értékelő 1.	Értékelő 2.
1	3	3
2	5	3
3	4	4
4	1	1
5	2	3
6	5	5
7	3	3
8	2	2
9	4	4
10	1	1

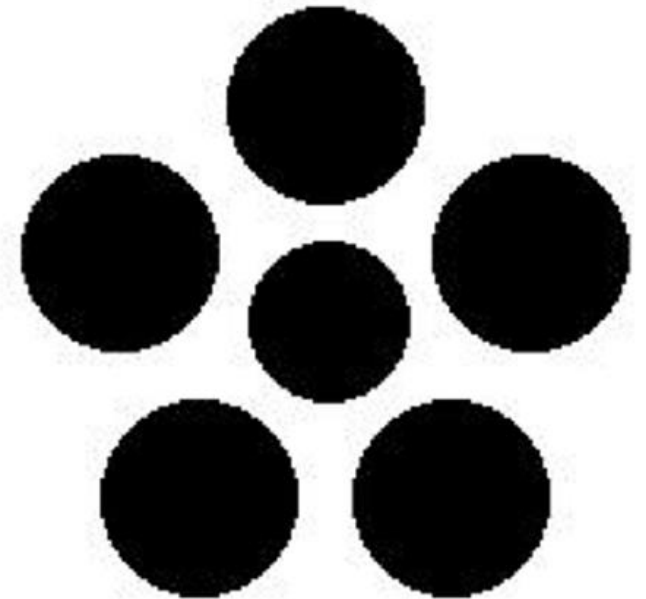

A globális észlelés pontatlansága

- Ugyanabban a sorrendben vagy
- Más sorrendben javítson a két javító?

Small Inducers

Large Inducers

Értékelők közötti egyezés – összes hiba száma

	Értékelő 1.	Értékelő 2.
Összhiba átlag	41	38,6

- Különbség értékelők között nem szignifikáns
- Pearson $r = 0,65$ ($p < 0,5$)
- Hibaszám elfogadható mutató
- Értékelők ítéletei „együtt mozognak” – bár kevésbé, mint globális értékelés esetén

Hibaszámok javítónként és képzési típusonként

- Különbségek nem szignifikánsak!!!
- Hipotézis: saját populációjának nyelvhasználatát tekinti (inkább) normának a javító

	PPKE javító	SZTE javító
Összhiba bölcész	61	49,2
Összhiba jogász	21	28

Értékelők közötti egyezés - hibatípusok

- Csak **információközvetítési** hiba esetén szignifikáns korreláció az értékelők között: pearson $r = 0,95$ ($p < 0,001$) [13,6 ill. 15,9 hiba átlagban]
- Hibatípus-azonosítás (kis mintán) még hosszas előkészítés után sem megfelelően egyező
- Kivétel: információközvetítés = félrefordítás teljesen egyértelmű

Az egyes értékelési mutatók összefüggései

Értékelő 1: globális értékelés szignifikáns összefüggést mutat

- Az összhibaszámmal (-0,97)
- Információközvetítési hibákkal (-0,97)
- Jogi és köznyelvi regiszterhibákkal (-0,87 ill. -0,70)
- NEM jogi terminológiával (-0,63)

Értékelő 2: globális értékelés szignifikáns összefüggést mutat

- Összhibaszámmal (-0,59)
- Információközvetítési hibákkal (-0,90)

Összhibaszám korrelációi

- Mindkét értékelő esetén az **összhibaszám** szignifikánsan korrelál
  - Információközvetítési hibákkal (0,92 ill. 0,65)
  - Jogi és köznyelvi regiszterhibákkal (0,8/0,91 ill. 0,74/0,85)
  - NEM jogi terminológiával (0,67 ill. 0,68)

Nehézségek a hibák pontos behatárolásában 1.: A HIBAEGYSÉG MEGHATÁROZÁSA

1. Értelmetlen mondat, amely egyszerre tartalmaz információközvetítési és nyelvhelyességi hibát, ebben az esetben terminológiáit is (személyek → alanyok):

jelölési nehézségek!

Felek elfogadják, hogy a H.R. teljes mértékben jogosult részben vagy egészben kötelezettséget vállalni a fent említett munkákat a az általa kiválasztott személyek útján.

2. Szóösszetétel, amely többféle (info-közv. és jogi regiszterbeli) hibát is tartalmaz:

Felek kölcsönösen felelősek a méltányos magatartásért

Nehézségek a hibák pontos behatárolásában 2. ÉRTÉKELŐK KÖZÖTTI ELTÉRÉSEK

JOGI REGISZTER VAGY KÖZNYELVI REGISZTER?

- ❑ *a munka elvégzésére felbérelt*
- ❑ *olyan alanyok tették,...*
- ❑ *...szolgáltatásaira támaszkodik...*
- ❑ *...betartva a következő módozatokat...*
- ❑ *a megállapodás egyedi okiratokon keresztül fog megvalósulni*

Értékelők közötti eltérések – további példák

1. JOGI TERMINOLÓGIA VAGY KÖZNYELVI REGISZTER?

'nem mentik fel' (nem mentesítik)

2. NEM JOGI TERMINOLÓGIA VAGY KÖZNYELVI REGISZTER?

az alábbi módszereknek megfelelően (alábbiak szerint eljárva)

3. JOGI TERMINOLÓGIA VAGY NEM JOGI TERMINOLÓGIA?

szerződés szerinti összköltség (összeg)

leányvállalat (fiókvállalat, fióktelep)

4. JOGI REGISZTER VAGY INFORMÁCIÓKÖZVETÍTÉS?

megfelelően kell garantálnia (biztosítania kell)

Érdekességként: az eredmények

- Amennyiben találtunk szignifikáns különbségeket, mindig a jogászok javára
  - Globális értékelés
  - Összes hibaszám
  - Információközvetítés
  - Regiszter
  - Jogi regiszter (csak egyik értékelő esetén szignifikáns)

Következtetések 1.

Kis minta (5-5 csoport) – óvatos felvetések (és nem végleges következtetések!)

- A külső körülmények és az egyes fordítások értékelése között eltelt idő befolyásolhatja az értékelés megbízhatóságát.
- Az értékelés kontextusa (az értékítéletet közvetlenül megelőzően látott szöveg(ek) befolyásolják az ítéletalkotást.
- Az értékelők közötti egyezések számszerű mutatói globális értékelés, összes hibaszám és információközvetítés terén elfogadhatóak, sőt néha kifejezetten jók.
- Ugyanakkor: a hosszas és alapos egyeztetés ellenére is sok eltérés marad a hibatípusok és a hibaegységek azonosításában (korrelációs értékek is erre utalnak) – lehetetlen minden hibatípust kategorizálni.

Következtetések 2.

- Bár az értékelés érvényességét meggyőzőbben támasztja alá az analitikus értékelés, rutinos értékelők esetében a holisztikus értékelés is hasonló eredményeket mutat →
- A fejlesztő értékelés mellett a minősítő értékelésnek is van létjogosultsága a szakfordítóképzésben (pl. szakdolgozatok, lezáró értékelés esetén).
- A fejlesztő értékelés mellett a minősítő értékelésnek is van létjogosultsága a szakfordítóképzésben.
- Ahogy nincs tökéletes fordítás, nincs tökéletes javítás sem.
- Kérdés: beszélhetünk-e objektivitásról a fordítás kapcsán?

Köszönjük a figyelmet!

balogh.dorka@jak.ppke.hu
lesznyakm@t-online.hu